

УДК 75.021.32:75.04(476.5)“1953/2016”

Жанравыя і тэматычныя прыярытэты ў акварэлях Аляксандра Карпана. Да 70-годдзя з дня нараджэння мастака і педагога

Цыбульскі М.Л.

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”, Віцебск

Даволі часта творчасць мастака ў гістарычнай перспектыве ацэньваюць з пункту гледжання яго прыналежнасці да таго ці іншага жанру. У дачыненні да вядомага беларускага жывапісца, славутага прадстаўніка Віцебскай школы акварэлі другой паловы ХХ стагоддзя Аляксандра Карпана (1953–2016) падобнае сцвярджэнне здаецца не зусім карэктным. Гэтага творцу нельга назваць майстрам нейкага аднаго ўпадабанага жанру. На працягу свайго жыцця ён звяртаўся як да нацюрморту, так і да пейзажа, з вялікім задавальненнем пісаў партрэты і акварэлі з анімалістычнымі выявамі, ствараў тэматычныя кампазіцыі. Зразумела, выбар мастаком жанру кожны раз быў абумоўлены характарам вобразнай задумы, сутнасцю пластычнай канцэпцыі. Менавіта таму ў акварэлях Карпана вобраз атрымлівае сваю ўнікальнасць і непаўторнасць.

У дадзеным артыкуле аналізуецца жанравыя і тэматычныя прыярытэты ў творчасці А. Карпана, разглядаюцца асноўныя нацюрморты і пейзажы, партрэты і анімалістычныя кампазіцыі, што былі напісаны мастаком у розныя перыяды яго жыцця. Творы Аляксандра Карпана не толькі рэпрэзентуюць адзін з адметных накірункаў у сучаснай акварэлі, але дэманструюць высокі прафесіяналізм аўтара ў валоданні акварэльнай тэхнікай, майстэрства ў стварэнні яркіх і запамінальных мастацкіх вобразаў.

Ключавыя словы: беларускае мастацтва ХХ стагоддзя, віцебская школа акварэлі, жанр, нацюрморт, пейзаж, партрэт, анімалістычны жанр.

(Искусство и культура. – 2023. – № 4(52). – С. 5–9)

Genre and Thematic Priorities in Alexander Karpan's Watercolors. To the 70th Anniversary of the Birth of the Artist and Teacher

Tsybulsky M.L.

Educational institution “Vitebsk State University named after P. M. Masherov”, Vitebsk

Quite often, the creativity of an artist in a historical perspective is evaluated from the point of view of his belonging to one or another genre. Regarding the well-known Belarusian artist Alexander Karpan, the famous representative of the Vitebsk school of watercolors of the second half of the 20th century, such a statement does not seem entirely correct. This creator cannot be called a master of any one favorite genre. Throughout his life, he turned to both still life and landscape, with great pleasure painted portraits and watercolors with animalistic images, created thematic compositions. Of course, the artist's choice of genre

Адрас для карэспандэнцыі: e-mail: mtsybulsky@rambler.ru – М.Л. Цыбульскі

each time was determined by the nature of the imaginative idea, the essence of the plastic concept. That is why, in Karpan's watercolors, the image gets its uniqueness and originality.

This article analyzes the genre and thematic priorities in A. Karpan's work, examines the main still lifes and landscapes, portraits and animalistic compositions that were written by the artist in different periods of his life. The works of Alexander Karpan not only represent one of the distinctive trends in modern watercolors, but demonstrate the author's high professionalism in mastering watercolor techniques, skill in creating bright and memorable artistic images.

Key words: Belarusian art of the 20th century, Vitebsk watercolor school, genre, still life, landscape, portrait, animalistic genre.

(Art and Cultur. – 2023. – № 4(52). – P. 5–9)

Віцебскі мастак Аляксандр Карпан пачынаў творчы шлях у самым пачатку 1980-х з экспанавання на рэспубліканскіх і абласных выставах акварэляў, рэалістычных па сваёй вобразнасці. Напэўна, далёка не апошнюю ролю ў любові жывапісца да рэалістычных традыцый адыгралі выкладчыкі, што вучылі А. Карпана на мастацка-графічным факультэце Віцебскага педінстытута (1974–1979). Сярод іх вядомыя беларускія акварэлісты і мастакі-графікі І.М. Сталяроў, А.І. Мемус, В.А. Ляховіч. Пасля заканчэння навучання Карпан больш за тры дзясяткі гадоў аддаў працы ў альма-матар, дзе выкладаў акварэльны жывапіс, малюнак і кампазіцыю на кафедры выяўленчага мастацтва. Калі ён стаў сябрам Беларускага саюза мастакоў (1991), а ў 1995 годзе – суполкі “Віцебская акварэль”, то шмат зрабіў для арганізацыі акварэльных выстаў, рэалізацыі шматлікіх праектаў, творчых паездак, пленэраў, умацавання сувязяў з мастакамі і творчымі арганізацыямі блізкага і далёкага замежжа [1].

Прыблізна да сярэдзіны 1990-х у творчасці А. Карпана канчаткова склалася кола асноўных жанраў, тэм, вобразаў, якія ён настойліва з году ў год распрацоўваў. Перш за ўсё яго захапляла праца над кампазіцыямі нацюрмортаў і пейзажаў. Часам мастак звяртаўся і да партрэта, анімалістычнага жанру, сюжэтных кампазіцый. Аляксандр Карпан валодаў шчаслівым дарам: умеў знайсці дакладны і ёмісты пластычны эквівалент сваім пачуццям, думкам і ўвасобіць іх у разнастайных жанравых формах.

Мэта дадзенага артыкула – прааналізаваць жанравыя і тэматычныя прыярытэты ў акварэлях А. Карпана, выявіць найбольш значныя кампазіцыі, у якіх у поўнай меры знайшла адлюстраванне аўтарская манера акварэльнага жывапісу.

Выбар жанру і пазіцыя мастака. Жанравы рэпертуар на працягу розных этапаў творчасці Аляксандра Карпана мяняўся нязначна. І разам з тым жанравыя межы, здаецца, ніколі не былі для яго абсалютнымі. Выбар мастаком жанру быў абумоўлены ў першую чаргу неабходнасцю вызначэння патрэбнай і найбольш выразнай вобразнай інтанацыі, з дапамогай якой

ён мог перадаць сутнасць аўтарскай ідэі. Пры гэтым яго акварэльныя кампазіцыі часам маглі спалучаць у сабе элементы некалькіх жанраў.

У кожным канкрэтным творы А. Карпан разглядаў жанравую форму як фармат магчымасцей, усведамляючы наяўнасць пэўных “законаў жанру” і пакідаючы за сабой права на свабоду іх інтэрпрэтацыі. Мастак любіў гульні з сэнсамі не менш, чым эксперыменты з формай і матэрыялам. Менавіта таму ці не кожны яго нацюрморт, краявід, партрэт – гэта не толькі мастацкая задача, але і цэлы светапогляд. Тэхніка акварэлі ніколі не абмяжоўвала яго магчымасцей пабудовы арыгінальнага вобраза ў тым ці іншым жанравым полі.

Нацюрморт. Ужо пасля заканчэння інстытута А. Карпан паказвае на выставах свае першыя творы, сярод якіх было нямала нацюрмортаў (“Нацюрморт з дынямі” (1986), “Папараць-кветка” (1983), “Нацюрморт з рыбай” (1987)). Гэтыя кампазіцыі вылучаліся ўмоўнасцю пластычнага рашэння і падкрэсленай дэкаратыўнасцю. Пазней нацюрморт стане для маладога мастака адным з асноўных жанраў, сапраўдным полем для жывапісных эксперыментаў з прасторай, формай і колерам.

Нацюрморт у творчасці А. Карпана, па прызнанні самога творцы, стаў адным з прыярытэтных жанраў [2]. Кожная з кампазіцый, што была выканана мастаком у гэтым жанры, – гэта да дробязей прадуманая мізансцэна, дакладна вобразна асэнсаваная і структурна пабудаваная [3]. У кампазіцыі сваіх нацюрмортаў мастак нярэдка ўключае часам, здавалася б, несупастаўляльныя па характары, прызначэнні і пластыцы рэчы. Падобным чынам мастак ператвараў кампазіцыю ў вызначальны вобразаўтвараючы элемент, канцэпцыйны па сваёй выяўленчай сутнасці.

Аляксандр Карпан выкарыстоўваў самыя разнастайныя прынцыпы аб’яднання рэчаў у кампазіцыях сваіх нацюрмортаў. Часам ён падкрэслівае тыя ці іншыя побытавыя сувязі паміж рэчамі, “выбудоўвае” пэўную апавадальную лінію (“Вясковы нацюрморт” (2008), “Нацюрморт з салам” (2013), “Гарбата з бальзамам” (2013)), у іншым выпадку шукае

нейкую канцэпцыю, надае задуме метафарычны ці філасофскі падтэкст (“Экалагічныя метамарфозы” (2001), “Старасць не радасць” (2013)). У іншых сваіх нацюрмортах мастак проста захапляецца фармальна-жывапіснымі эфектамі, вызначэннем каларыстычных і прасторавых сувязяў паміж аб’ектамі (“Стары самавар” (2008), “Бліскучыя” (2012), “Мараканскія апельсіны” (2011)).

Уключаючы ў кампазіцыі як старыя, амаль антыкварныя, так і простыя рэчы, што шмат паслужылі чалавеку і нясуць на сабе цеплыню нечых дотыкаў, А. Карпан спрабуе захаваць у нацюрморце іх вобразнае энергетычнае поле (“Нацюрморт са старым прасам” (1990), “Стары метал” (2001), “Усё ў мінулым” (2004)). У адной прасторы побач з падкрэслена рэпрэзентатыўнымі і вытанчанымі пластычнымі формамі прадстаўлены бытавыя рэчы. Звычайныя хатнія рэчы даволі часта сустракаюцца ў нацюрмортах мастака ў самых розных спалучэннях. Нярэдка дамінантамі ў яго акварэльных кампазіцыях становяцца збаны, каўшы, чайнікі, лямпы, бітоны, якія ў кампазіцыях прадстаўлены побач з садавінай і гароднінай. Як камертоны вобразнасці служаць ігрушы і яблыкі (“Нацюрморт з ігрушамі” (1991), “Восеньскія яблыкі” (2002), “Зімовыя яблыкі” (2012), “Тры грацыі” (2013)), цыбуля, часнок, кукуруза (“Нацюрморт з часнаком” (2004), “Нацюрморт са збаном” (2012), “Нацюрморт з кукурузай” (2011)), гарбузы, кабачкі і кавуны (“Нацюрморт з гарбузом” (2011), “Дачны сезон” (2011), “Астраханскі кавун” (2012)).

Пластычным грунтам вобразнай канцэпцыі ў кожным творы Карпана з’яўляецца захапленне выяўленчай канкрэтыкай, знешне прыцягальнымі, дасканала намалёванымі дэталямі і каларыстычным рашэннем прасторы аркуша. Аляксандр Карпан з вялікай любоўю адлюстроўвае ўсё багацце навакольнага свету, дакладна перадае матэрыяльнасць і пластычныя асаблівасці рэчаў, імкнецца больш уважліва ўгледзецца ў іх жывапісную “анатомію”. Падобная назіральнасць вымагае ад мастака надзвычай прафесійнага валодання малюнкам, які, безумоўна, моцна ўплывае і на яго жывапісную тэхніку.

Звяртаўся Аляксандр Карпан і да такой жанравай тэмы, як “нацюрморт з атрыбутамі мастацтва”, спрабуючы з дапамогай уключэння ў кампазіцыю асобных атрыбутаў мастацтва (гіпсавых масак, злепкаў, пэндзляў і інш.) і выбару адпаведнай канфігурацыі вобразнага поля наблізіцца да стварэння своеасаблівай алегорыі творчай працы (“Нацюрморт

з маскай А. Пушкіна” (1986), “Нацюрморт з гіпсавай галавой Гамера” (1994), “Нацюрморт з расколатам злепкам” (2008)).

Падкрэслена аўтарская жывапісна-пластычная тэма ў творчасці А. Карпана – нацюрморты з сухой і вэнджанай рыбай, дамінуючай у якіх становіцца не толькі жывапісна-пластычная, але і рытмічная арганізацыя акварэльнага аркуша (“Рыбы” (1988), “Сушаныя бычкі” (1989), “Вэнджаная рыба” (1993), “Нацюрморт з рыбай” (2000), “Нацюрморт з вэнджаным селядцом” (2010), “Селядзец” (2013)).

Сярод нацюрмортаў з кветкамі прыгадаем перш за ўсё серыю “Кветкі”, што з’явілася ў Карпана яшчэ ў канцы 1980-х і ўразіла многіх не толькі незвычайнай свежасцю і свабодай выканання, але і майстэрствам выканання. Пазней мастак пісаў самыя розныя па характары і пластыцы кветкі, заўжды дасягаў асаблівай эмацыянальнай выразнасці і моцнага візуальна-жывапіснага эфекту (“Ружы” (1990), “Кветкі” (1994), “Півоні” (1998), “Бээ” (2003), “Вяргіні” (2003), “Жоўтыя хрызантэмы” (2003), “Букет півонь” (2004), “Белыя хрызантэмы” (2008), “Ружы” (2011), “Белыя лілеі” (2011)).

У акварэльных нацюрмортах Аляксандра Карпана багатая і разнастайная жывапісная фактура, якая то “матэрыялізуецца” ў канкрэтныя рэчы, то існуе самастойна як умоўны графічны прыём. Нягледзячы на тое, што рэчы выглядаюць даволі аб’ёмнымі і пластычнымі, асяроддзе, як трохмерная прастора, мала цікавае мастаку. Нярэдка мастак толькі крыху пазначае гарызантальную плоскасць, задае ўмоўную сістэму каардынат. У ёй выразна драпіруюцца ручнікі, кавалкі тканіны, якія кампазіцыйна звязваюцца з умоўнымі плямамі колеру, сярод мігацення якіх то ўспыхваюць, то гаснуць, амаль знікаючы, пластычныя формы рэчаў. Удалае выкарыстанне каларыстычных спалучэнняў, умелая арганізацыя кантрастаў дапамагаюць рытмічна пабудаваць кампазіцыю. Аб’яднальную ролю Карпан часцей пакідае святлу, якое акрэслена “гучыць” на бліскучых паверхнях і быццам бы прапітвае тканіны, паперу, фрукты, кветкі...

Пейзаж. Свае першыя акварэльныя пейзажы А. Карпан напісаў на пленэрах яшчэ ў час навучання на мастацка-графічным факультэце. Нездарма мастак, калі стаў працаваць выкладчыкам, падкрэсліваў, што ніякая іншая навучальная дзейнасць у галіне жывапісу не ў стане даць той паўнаты адчуванняў і ўражанняў ад навакольнага свету, як праца на пленэры. Любоў да пленэраў на ўсё жыццё для Карпана – сапраўдная крыніца новых эмоцый і ўражанняў, нягледзячы на тое, што

па вяртанні дадому мастак часам працягваў працу над творам ужо ва ўмовах майстэрні.

У шматлікіх пейзажах А. Карпана няма ніякіх апавадальных дэталей, ніякага намёку на сюжэтнае дзеянне. Аднак перад намі зусім не выпадковы фрагмент ландшафту. Чым больш узіраешся ў палатно, тым ясніей, выразней гучыць музыка яго вобразаў. Мастак настройвае глядача на спакойна-сузіральны лад і звяртае яго ўвагу на асацыятыўны характар вобразнасці.

У пейзажах А. Карпана пераважаюць лірычныя прыродныя матывы [4]. Тут можна сустрэць і захапляючыя карціны беларускай прыроды, і надзвычай пяшчотныя, блізкія сэрцу мастака эцюды мястэчкаў на яго радзіме – Хмяльнічыне (Украіна). У немудрагелістых сюжэтах і назвах пейзажных кампазіцый перш за ўсё прачытваецца жаданне мастака перадаць настрой той ці іншай пары года, яе эмацыянальную танальнасць (“Пачатак зімы” (1995), “Восень” (2001), “Зімовы дзень” (2002), “Ціхі вечар” (2007), “Першы снег” (2009), “Сонечны ўзлесак” (2009), “Алашкі. Поўдзень” (2010), “Сезон бульбы” (2010), “Адліга” (2012), “Маладзік” (2012), “Зіма прыйшла” (2012), “Запахла вясной” (2013), “Светлае Уваскрэсенне” (2013)). У пейзажах А. Карпан вельмі часта вырашае першы план толькі каларыстычна, пакідае яго вобразна не загружаным, пераносіць кампазіцыйны цэнтр пейзажа на другі план. Даволі рэдка бліжні да глядача план дапаўняецца дробнымі дэталямі: тонкай галінкай дрэва, рачнымі каменьчыкамі і г.д., часцей ён уяўляе сабой шырокія заліўкі колеру, акватыпічныя адбіткі, гульную жывапісных фактур. Для пейзажаў гэтага мастака характэрна спалучэнне пастэльных і насычаных умбрыста-карычневых і ізмурдна-вохрыстых колераў.

Уражаны архітэктурай еўрапейскіх гарадоў, яшчэ ў канцы 1980-х мастак стварае некалькі кампазіцый, сярод якіх і “Сілуэты Нінбурга” (1988).

У 2009 годзе з’явілася больш разгорнутая серыя “Гарады і ўражанні”, у якую ўвайшлі кампазіцыі “Сілуэты Амстэрдама”, “Міражы Антверпена”, “Гарлем. Радзіма Ф. Халса”, “Мехелен” і іншыя. У гэтых пейзажах тэматычнага плана Карпан выкарыстоўвае калажныя прыёмы пабудовы кампазіцыі, дзякуючы якім стварае асаблівы тып вобразнай драматургіі. Серыя работ уключае ў сябе 12 аркушаў з прадстаўленымі на іх гарадскімі краявідамі і партрэтнымі выявамі вядомых мастакоў (ці персанажаў іх палотнаў).

Творчая вандроўка па Германіі, Галандыі, Бельгіі паспрыяла з’яўленню нізкі “Галопам

па Еўропах”. Сярод кампазіцый гэтай пейзажнай серыі надзвычай эфектныя акварэльныя кампазіцыі – “Галандская экзотыка” (2012), “Возера Штайн Худэ” (2012), “Дахі Бамбера” (2012), “Дажджлівы дзень” (2012), “Перавулак у Майсэне” (2012), “Наумбург” (2012). Як і ў большасці пейзажных кампазіцый, у названых творах мастаку ўласціва надзіва жывапіснае бачанне натуре, неардынарнае майстэрства валодання акварэльнай тэхнікай, дзе ён гарманічна спалучае вядомыя класічныя і эксперыментальныя прыёмы. Пры ўсёй відавочнасці доўгатэрміновай працы А. Карпана над кожнай акварэллю глядача не пакідае ўражанне лёгкасці выканання карцін.

Партрэт. Да жанру партрэта А. Карпан звяртаўся радзей, чым да нацюрморта і пейзажа, але яго творы ў гэтай галіне былі вельмі паспяховыя. Партрэтным вобразам мастака ўласцівыя пагружанасць у сябе, сузіральнасць і меланхалічнасць. Нягледзячы на філасофскія абагульненні, Карпан уважлівы да перадачы індывідуальнага і ўнікальнага ў сваёй мадэлі. Пры стварэнні партрэта мастак імкнўся наблізіцца да патаемнага і прыгожага ў чалавеку. Яго персанажы намаляваны ў спакойных позах, знешне стрыманыя і нешматслоўныя. Жывапіснае і пластычнае адзінства вылучае пераважную большасць вобразаў, што створаны мастаком у розныя перыяды. У напісаных А. Карпанам партрэтах мастак звычайна імкнецца тэматычна арганізаваць вобраз (“Хай жывуць Дон Кіхоты” (1988), “Анёл-захоўвальнік” (1994), “Павадыр” (2001), “Венецыянскі карнавал” (2003)) ці перадаць пэўны эмацыянальна-псіхалагічны стан мадэлі (“Чарнобыльская пастараль” (1989), “Рэквіем” (2000), “Манфрэд” (2013)). Некаторыя з прыгаданых вышэй акварэльных кампазіцый адсылаюць нас да канкрэтных персанажаў пазіі і прозы, да тых ці іншых прататыпаў вобразнасці. Нярэдка толькі крыху пазначаныя ў прасторы аркуша абрысы самой фігуры спалучаюцца з дакладнай пластыкай псіхалагічна і эмацыянальна адкрытага твару, у якім мастак “шукіае” асаблівую выразнасць. Арыенцірам у вытлумачэнні характару вобраза становяцца шматлікія дадатковыя атрыбуты, якія маюць і пэўны сімвалічны змест. Святло ж выступае галоўным камертонам настрою і арганізатарам пластычнага руху.

У галерэі жаночых партрэтаў, што напісаны А. Карпанам, ці не самыя кранальныя лірычныя вобразы яго блізкіх – маці (“Маці” (1981)), сына (“Ігар” (1989)), шэрагу партрэтаў дачкі (“Юнацтва” (1987), “Юнацтва” (1993), “Даша. Партрэт дачкі” (2003)). Сярод мадэляў апошніх

партрэтаў, напісаных А. Карпанам, часцей за ўсё людзі сталага веку. На іх тварах пячатка ўбачанага і перажытага (“Партрэт у інтэр’еры” (2013), “Партрэт пажылога гуцула” (2013), “Якія нашы гады” (2013), “Мужчынскі партрэт” (2013), “Адзін” (2013) “Стары рыбак” (2013)). Але ёсць у мастака і партрэтныя вобразы, блізкія па характары і сваёй паэтычнай напоўненасці да сапраўдных алегорый юнацтва (“Палявыя кветкі” (2013), “Белабрысае лета” (2013)).

Анімалістычны жанр. Цікавасць мастака да свету фаўны была абумоўлена імкненнем пашырыць жанравы дыяпазон сваёй творчасці і відавочна з’яўленнем у Віцебску выставачнага праекта “ZOO Parking” (куратар А. Кастагрыз). Да гэтага аўтарскага праекта, які пазней набыў статус рэспубліканскага, Карпанам былі створаны яркія і эмацыянальна выразныя вобразы. Сярод іх акварэлі “Панда” (2011), “Вячэрні праменад” (2011), “Паляўнічы” (2011), якія выявілі ў Аляксандра Карпана сапраўды неардынарныя рысы мастака анімалістычнага жанру [5]. Як паказалі шматлікія персанальныя выставы жывапісца, на якіх былі прадстаўлены дадзеныя кампазіцыі, яны выклікалі глыбінную цікавасць, пачуцці замілавання, пяшчоты, і ўвогуле, моцны эмацыяны водгук у глядачоў.

Мастак спрабуе не толькі пластычна дакладна перадаць выяву жывёлы, але і імкнецца дадаць мастацкую выразнасць вобразу. Выбар вобраза жывёльнага свету ў якасці самастойнага, галоўнага героя быў для Карпана магчымасцю не толькі пазнаёміць аматараў мастацтва са знешняй прыгажосцю звярыных форм, але яшчэ і жаданнем адлюстраваць здольнасці жывой істоты выказаць пачуцці, эмоцыі, думаць, быць верным і нават любіць.

У анімалістычных вобразах Карпана прасочваецца тэндэнцыя да ўзмацнення лірычнага пачатку і паэтычнага захаплення прыродай. Акварэлі мастака з анімалістычнымі выявамі ўражваюць глядачоў надзвычай эфектнай і лёгкай манерай жывапісу, асаблівай вытанчанасцю пластыкі дасканала прапрацаваных форм, гармоніяй каларыстычнага рашэння. Шмат у чым усё гэта абумоўлена высокім майстэрствам вольнага валодання малюнкам.

Заклучэнне. Творы Аляксандра Карпана не толькі рэпрэзентуюць адзін з адметных накірункаў у сучаснай акварэлі, але дэманструюць шырокі жанравы дыяпазон творчасці мастака, высокі прафесіяналізм аўтара ў валоданні акварэльнай тэхнікай, майстэрства ў стварэнні яркіх і запамінальных мастацкіх вобразаў. Уся творчасць А. Карпана – пацвярджэнне беражлівых адносін да традыцый, павага і цікавасць да навацый, стрыманы і высакародны заклік любавання навакольным светам, жаданне перадаць яго велічную прыгажосць, адчуць сябе яго часткай і знайсці ў ім сваё месца.

ЛІТАРАТУРА

1. Цыбульскі, М.Л. Карпан Аляксандр Фёдаравіч / М.Л. Цыбульскі // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. Т. 8: Канто – Кулі / рэдкал.: Г.П. Пашкоў [і інш.]. – Мінск: БелЭн, 1999. – Т. 8. – С. 91.
2. Карпан, А. «Люблю ствараць нацюрморты ...» / А. Карпан; гутарку вёў М. Цыбульскі // Вечерний Витебск. – 1998. – 21 нояб. – С. 3.
3. Цыбульскі, М. Творческая лаборатория Александра Карпана / М. Цыбульскі // Александр Карпан. Акварель. Каталог. – Витебск, 2002. – С. 3.
4. Цыбульскі, М. Акроўнае рэальнасць / М. Цыбульскі // Маладосць. – 1997. – № 2. – С. 30–34.
5. Цыбульскі, М. Асабістыя назіранні: акварэлі Аляксандра Карпана / М. Цыбульскі // Мастацтва. – 2014. – № 4. – С. 32–35.

Паступіў у рэдакцыю 23.11.2023